

РОЗДІЛ 1. ЗАГАЛЬНА ПЕДАГОГІКА ТА ІСТОРІЯ ПЕДАГОГІКИ

СТУДЕНТОЦЕНТРОВАНИЙ ТА СИСТЕМНИЙ ПІДХОДИ ДО ФОРМУВАННЯ САМООСВІТНЬОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ МОЛОДШИХ БАКАЛАВРІВ МУЗИЧНОГО МИСТЕЦТВА

STUDENT-CENTERED AND SYSTEMATIC APPROACHES TO THE FORMATION OF SELF-EDUCATION COMPETENCE OF FUTURE YOUNGER BACHELOR OF MUSICAL ARTS

Стаття присвячена висвітленню студентоцентрованого та системного підходів у формуванні самоосвітньої компетентності майбутніх молодших бакалаврів музичного мистецтва. У контексті студентоцентрованого підходу пріоритетним завданням є створення атмосфери, в якій студент відчуває себе максимально комфортно на шляху оволодіння професією, вияву креативності, самоствердження та самореалізації. Орієнтація на культурний, інтелектуальний, емоційний, естетичний розвиток забезпечує можливості перспективної самоосвіти, сприяє її інтенсивності та стабільності. Важливим є формування самоосвітньої компетентності студентів з їхніх перших днів навчання у закладах музичної освіти, при цьому слід сприяти поступовій адаптації студентів до вимог закладу освіти. Пріоритетного значення має демонстрація студентам поваги, толерантності, уваги. У контексті студентоцентрованого підходу відбувається суб'єкт-суб'єктна взаємодія, котра сприяє індивідуальній та колективній творчості. Вияв творчості є важливою вимогою студентоцентрованого підходу, оскільки саме творчість здатна продемонструвати креативний потенціал здобувачів освіти, їхні здібності, інтереси. До того ж має сенс спрямовувати викладачів на диференціацію форм і методів навчання основних та вибіркових навчальних дисциплін. Це є важливою передумовою розробки індивідуальної траєкторії професійної підготовки майбутніх молодших бакалаврів музичного мистецтва. Слід акцентувати також на дослідницькій діяльності з вивчення досягнень у вітчизняній та зарубіжній музичній культурі.

Натомість реалізація системного підходу вимагає від викладачів таких дій: визначення того, як кожний складник процесу формування цієї компетентності залежить від інших; як система самоосвіти відображає специфіку її компонентів та характеристики цілісної структури; дослідження ієрархії компонентів самоосвітньої компетентності; вивчення динаміки розвитку системи самоосвіти у навчальному закладі.

Вимоги студентоцентрованого та системного підходів спрямовують відповідно до індивідуальної траєкторії навчання на систематичне дослідження здобутків вітчизняної та зарубіжної музичної культури та досвіду навчання музики, що розширює самоосвітню компетентність студентів.

Ключові слова: студентоцентрований, системний, підхід, самоосвітній, компетентність, молодший бакалавр, музичний, мистецтво.

The article is devoted to highlighting student-centered and systemic approaches in the formation of self-educational competence of future junior bachelors of musical art. In the context of the student-centered approach, the priority task is to create an atmosphere in which the student feels as comfortable as possible on the way to mastering the profession, expressing creativity, and self-realization. Orientation to cultural, intellectual, emotional development provides opportunities for prospective self-education, contributes to its intensity and stability. It is important to form the self-educational competence of students from their first days of study in music education institutions. Demonstrating respect, tolerance, and attention to students is of priority importance. In the context of the student-centered approach, there is subject-subject interaction that promotes individual and collective creativity. Expression of creativity is an important requirement of a student-centered approach, since it is creativity that can demonstrate the students' potential, their abilities, and interests. In addition, it makes sense to direct teachers to differentiate the forms and methods of teaching basic and elective subjects. This is an important prerequisite for the development of an individual trajectory of professional training of future junior bachelors of musical art. Emphasis should also be placed on research activities to study achievements in domestic and foreign musical culture.

Instead, the implementation of a systemic approach requires such actions from teachers as determining how each component of the process to form and develop this competence; how the system of self-education reflects the specifics of its components and the characteristics of the whole structure; research on the hierarchy of components of self-educational competence; studying the dynamics of the development of the self-education system in an educational institution.

The requirements of student-centered and systemic approaches direct, in accordance with the individual learning trajectory, to a systematic study of the achievements of domestic and foreign musical culture and the experience of learning music, which expands the self-educational competence of students.

Key words: student-centered, systematic, approach, self-education, competence, junior bachelor, musical, art.

УДК 378.14

DOI <https://doi.org/10.32782/2663-6085/2023/55.2.1>

Іванова В.Ю.,

аспірантка

Ізмаїльського державного гуманітарного університету

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок з важливими науковими чи практичними завданнями. Сьогодні однією з найважливіших проблем освіти є підготовка майбутніх фахівців до самостійного опанування знань, розширення досвіду професійної діяльності, поглиблення ерудиції в різних сферах функціонування суспільства. У цьому аспекті неабиякого значення набуває формування самоосвітньої компетентності майбутніх молодших бакалаврів музичного мистецтва, оскільки володіння нею забезпечує здатність до ефективної освіти впродовж життя, саморозвитку творчого потенціалу, результативної розробки та втілення студентами програми самовиховання й самонавчання.

Ця проблема пов'язана з такими важливими практичними завданнями, як-от формування загальної культури майбутніх фахівців музичного мистецтва, їхнього критичного мислення, здатності до аналізу інформації з різних джерел, її опрацювання та використання на практиці, оволодіння дослідницькими методами, розвиток рефлексивних умінь.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Різні питання зазначеної проблеми розглядалася у ракурсі людиноцентрованого підходу до впровадження освітньої діяльності (І. Бех, В. Кремень), системного підходу (В. Заслуженюк, В. Кушнір, В. Семиченко), вивчення потенціалу дослідницької діяльності студентів (М. Князян).

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Утім поза увагою науковців залишаються питання визначення методологічних орієнтирів формування самоосвітньої компетентності майбутніх молодших бакалаврів музичного мистецтва, насамперед студентоцентрованого та системного, задля визначення умов забезпечення ефективності цього процесу.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Метою статті є дослідити студентоцентрований та системний підходи як теоретичний базис формування самоосвітньої компетентності майбутніх молодших бакалаврів музичного мистецтва. Завданнями статті є розкрити основні положення цих підходів та сформулювати умови формування окресленої компетентності.

Виклад основного матеріалу дослідження. Насамперед варто наголосити, що людиноцентрований підхід, на якому базується студентоцентрований, висуває вимоги ставитися до людини як до найвищої соціальної цінності, забезпечувати її ефективно включення в суспільне життя країни, надавати найкращі можливості для втілення нею свого творчого потенціалу, реалізації інноваційних ідей [1, с. 9; 2, с. 5].

У контексті студентоцентрованого підходу здобувач освіти розглядається в цілісності його унікального потенціалу, індивідуальної сутності.

Завданням навчального процесу, виходячи із зазначених вище вимог, є створення навчальної атмосфери, в якій особистість здобувача освіти відчуває себе максимально комфортно на шляху оволодіння професією, вияву креативності, самоствердження та самореалізації. Базовим положенням для цього є позиція В. Кременя, відповідно до якої слід «увести в практику основне завдання людиноцентризму – зробити світ таким, у якому людина стверджує себе» [2, с. 7].

Іншою важливою вимогою, котра висувається в смисловому полі цього підходу є зорієнтованість особистості на самопізнання. Ці ідеї висловлювалися неодноразово в історії української педагогічної думки. Так, Г. Сковорода закликав до пізнання власних здібностей та вибору відповідно до них «спорідненої праці», котра приносить задоволення від життя й спонукає людину ще більше вдосконалювати себе заради принесення користі, радості, щастя іншим [3, с. 123].

Логічним продовженням самопізнання є наступне самовдосконалення, отож, іншою важливою проблемою, на вирішення якої спрямований студентоцентрований підхід, є закладення основ розвитку та саморозвитку здобувачів освіти впродовж їхнього життя. Наголосимо, що в цьому контексті саме орієнтація на духовне, культурне, розумове, емоційне, естетичне зростання й забезпечує, на нашу думку, можливості перспективної самоосвіти, надає більшої енергії задля її програмування та втілення, сприяє її інтенсивності. Особливу увагу в окресленому аспекті слід звернути на проблему формування самоосвітньої компетентності студентів з їхніх перших днів навчання у закладах музичної освіти. Важливого значення набуває поступова адаптація здобувачів освіти як до вимог закладу, так і до вимог освітньо-професійної програми, за якою здійснюється підготовка. Надзвичайно важливим є визнання самоцінності студента, демонстрація йому поваги, толерантності, уваги. Неабиякого значення набуває підтримка та допомога з боку викладачів, оскільки здобувачі освіти ще не в змозі самостійно організовувати процеси самонавчання та самовиховання у закладі перед вищою освітою. Вияв гуманістичних цінностей, організація самоосвіти на демократичних засадах, що передбачає можливість висловити студентом власні критичні зауваження, прагнення змінити щось на краще задля власного професійного зростання, – все це сприятиме самозростанню студента як творчої, конкурентоздатної, високопрофесійної особистості.

Саме в контексті студентоцентрованого підходу активізується суб'єкт-суб'єктна взаємодія, котра сприяє й актуалізації індивідуальної та колективної творчості. Вияв творчості є важливою вимогою в площині студентоцентрованого підходу,

оскільки саме творчість здатна продемонструвати й актуалізувати найкращий креативний потенціал здобувачів освіти. У цьому ракурсі М. Князян на основі аналізу наукових позицій представників гуманістичної психології та гуманістичної педагогіки доходить небезпідставного висновку про те, що «творчість надає значимість життю кожної окремої людини й існуванню людства в цілому, бо творчість забезпечує єдність, цілісність, гармонію особистості» [4, с. 24]. Перед викладачами в процесі впровадження студентоцентрованого підходу стоїть завдання встановлення особистого креативного простору здобувачів освіти, оскільки саме це й забезпечуватиме їхнє прагнення до пізнання нового й розробки й реалізації на цій основі цікавих ідей. Однією з найважливіших вимог, котра постає в межах цього підходу, є активізація самостійного пошуку студентами нової інформації, що й дозволяє розширити грані його самовияву як творчої особистості. Від кожного викладача вимагається уважне ставлення до вияву талантів здобувачів освіти задля орієнтації їх на максимально ефективний розвиток кращих здібностей. Саме цей духовний, інтелектуально-розумовий, емоційно-вольовий унікальний потенціал і є найвищою цінністю й об'єктом розвитку в самоосвітній діяльності. Задля вияву індивідуально-цінного потенціалу здобувачів освіти має сенс спрямовувати викладачів на диференціацію форм і методів навчання основних та вибіркових освітніх компонентів. Це є важливою передумовою розробки індивідуальної траєкторії професійної підготовки майбутніх молодших бакалаврів музичного мистецтва. У цьому сенсі привертає увагу заклик М. Князян до диференціації навчально-виховного процесу, а саме необхідності «створення диверсифікованих стратегій, тактик та відповідних їм засобів навчання й виховання, які забезпечували б оцінку, проектування та перспективне вдосконалення всіх граней виявлення особистості з урахуванням її життєвизначальних цілей, намірів, планів» [4, с. 26].

Зазначимо, що саме від викладача залежить внутрішній розквіт особистості здобувача освіти на основі визначення його стартових можливостей, коректного вибору методів та прийомів підготовки до самоосвіти, підтримки в цьому процесі, надання помірної допомоги за антиномічним принципом допомогти йому зробити це самостійно, забезпечення перспективного саморозвитку в індивідуально організованому режимі самоосвіти. Варто наголосити й на тому, що в самоосвітню діяльність у контексті студентоцентрованого підходу доцільно організувати так, щоб забезпечувати неперервне розширення знань, простір вияву професіоналізму, рефлексію своїх дій, оцінку впливу на школярів, їхніх батьків, соціальне оточення в цілому.

Отже, на основі вивчення численних наукових джерел маємо змогу дійти висновку про першорядність орієнтації студентів на проведення самостійного дослідження за індивідуальними траєкторіями вивчення надбань у вітчизняній та зарубіжній музичній культурі.

Максимальне врахування зазначених вище чинників дозволяє активізувати в студентоцентрованому навчанні творчість особистості здобувача освіти, аналітичність, критичність, рефлексивність його мислення, вселити впевненість у можливість досягнення високих результатів його праці над собою, виховати переконання в надзвичайній цінності самоосвіти для забезпечення конкурентоспроможності як музиканта та як педагога.

Ці результати можуть бути більш ефективно досягнуті за умов реалізації в навчально-виховному процесі системного підходу до формування самоосвітньої компетентності майбутніх молодших бакалаврів музичного мистецтва. За умов упровадження в навчально-виховний процес вимог цього підходу, формування цієї компетентності набуває більш організованого, послідовного, поетапного характеру, що й відповідає принципам інших наукових підходів, зокрема студентоцентрованого.

Як відомо, система – це є структурно організоване ціле, що складається із закономірно розташованих, взаємопов'язаних частин, функціонування яких є упорядкованим та планомірним [5, с. 1126]. Висвітлюючи системний підхід задля вивчення та моделювання педагогічних явищ, В. Заслуженюк, В. Семиченко орієнтують на вияв зв'язків множинних об'єктів системи; тих властивостей, котрі умовно передаються її компонентам; ієрархічного структурування її складових та їхньої взаємодії у процесі функціонування системи; особливостей інтеграції цілісної системи або її окремих елементів в інші системи [6]. Науковці наголошують також і на важливості врахування неподільного характеру кожного складника структури системи та його вивчення у якості окремої системи. На увагу заслуговує також вимога дослідження системи як несумарного результату взаємодії та взаємовпливу її складових, а також визначення конкретизованих цілей функціонування кожного її рівня. На безперечну думку В. Заслуженюк, В. Семиченко, зазначені вище вимоги щодо структурування системи свідчать про важливість врахування специфіки її вертикальної та горизонтальної інтеграції, входження кожного її елемента до структури інших систем, а, отже, й визначення тих ланок, котрі пов'язують цю систему з іншими автономними системами [6].

Значущим, на наш погляд, є й положення науковців про необхідність врахування специфіки взаємодії елементів у системи, оскільки зміна цієї взаємодії суттєво впливає на характер детермінації системи, її функціонування та вплив на

оточуюче середовище. Цікавою є й думка про те, що кожний структурний компонент системи може мати лише часткову внутрісистемну реалізацію своїх властивостей. А вплив якоїсь події на дійсність слід завжди розглядати у більш широкому ракурсі, а саме в контексті декількох систем. Окрім окресленого вище, оскільки в нашому дослідженні розглядається системний підхід до вивчення та моделювання саме педагогічних явищ та об'єктів, неабиякого значення набуває наукова позиція В. Кушніра про те, що є важливим визначати систему цілей педагогічного процесу, котрі характеризуються взаємовпливом. Сам педагогічний процес як система має певні характеристики, як-от одночасно з одного боку – нестійкість та хаотичність, з іншого – стійкість та закономірність; поліцентризм та полілогічність; гетерогенність; антиномічність; співвідношення опозицій; активність [7].

Переосмислення зазначених вище положень та вимог щодо формування самоосвітньої компетентності переконує в необхідності впровадження системного підходу, що зорієнтовує на вивчення кожного з об'єктів, дотичних до висвітлення сутності, компонентів та інструментарію організації самоосвітньої діяльності, як динамічної складноструктурованої системи, котра взаємодіє із навколишнім середовищем.

Отож, реалізація системного підходу вимагає від викладачів задля якнайбільш ефективного формування самоосвітньої компетентності таких дій, як-от визначення того, як кожний складник процесу формування та розвитку цієї компетентності залежить від інших у навчальній системі закладу освіти та якими є його функції; наскільки функціонування самоосвіти як системи відображає специфіку її компонентів та характеристики цілісної структури; аналіз того, як в системі самоосвіти відзеркалено механізм її взаємозумовленості та взаємодії із середовищем; дослідження своєрідності

ієрархічного впорядкування компонентів системи самоосвіти та, відповідно, самоосвітньої компетентності; вивчення динаміки розвитку системи самоосвіти у закладі освіти.

Висновки із цього дослідження і подальші перспективи в цьому напрямку. Таким чином, виходячи з вимог студентоцентрованого та системного підходів маємо змогу сформулювати таку важливу педагогічну умову формування самоосвітньої компетентності, як-от орієнтація здобувачів освіти на систематичне дослідження за індивідуальною траєкторією здобутків вітчизняної та зарубіжної музичної культури та досвіду навчання музики. Перспективи дослідження цієї проблеми полягають у висвітленні функцій культурологічного, компетентнісного, акмеологічного підходів до формування самоосвітньої компетентності майбутніх фахівців музичного мистецтва.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Бех І. Д. Духовні цінності як надбання особистості. *Рідна школа*. 2012. № 1-2. С. 9-12.
2. Кремень, В. Сучасне мислення й освіта : методологічний концепт. *Український педагогічний журнал*. 2017. № 3. С. 5-14.
3. Сковорода, Г. *Твори*. У 2 т. Т. 1. / Передм. О. Мишанича. Київ : АТ «Обереги». 1994. 528 с.
4. Князян, М. О. *Система формування самостійно-дослідницької діяльності майбутніх учителів іноземних мов у процесі ступеневої підготовки* : дис. ... д-ра пед. наук : 13.00.04. Ізмаїл, 2007. 445 с.
5. *Великий тлумачний словник сучасної української мови* / Уклад. і голов. ред. В.Т. Бусел. К. ; Ірпінь: ВТФ «Перун», 2004. 1440 с.
6. Семиченко, В. А., Заслуженюк, В. С. *Психологічна структура педагогічної діяльності* : навчальний посібник. К. : Видавничо-поліграфічний центр «Київський університет», 2001. Ч. II. 230 с.
7. Кушнір В. А. *Системний аналіз педагогічного процесу : методологічний аспект* : монографія. Кіровоград : Видавничий центр КДПУ, 2001. 348 с.